

UNDERLAG: Samråd om nationella
minoriteter i uppföljningen av
funktionshinderpolitiken

Skriftlig dokumentation från
Socialstyrelsens samråd den 11
oktober 2023



Innehållsförteckning

Deltagare	2
Inledning	2
Diskussioner.....	3
<i>Utmaningar inom socialtjänst, hälso- och sjukvård och tandvård</i>	3
Sammanfattning	3
Språklig tillgänglighet.....	3
Bemötande.....	4
Fördomar och stigmatisering.....	4
Intersektionella perspektiv	4
<i>Förbättringsbehov utifrån utmaningar</i>	4
Sammanfattning	4
Kunskapshöjande insatser för det offentliga	5
Kunskapshöjande insatser för målgruppen	5
Identifiera brister i kontakt med målgruppen	5
Civilsamhällets roll i arbetet och det offentligas ansvar	6
Språkkunskap som merit	6
Representation	6
<i>Nationellt kunskapsläge</i>	6
Sammanfattning	7
<i>Övriga medskick</i>	7
Uppsamling och omhändertagande av resultat	8





Deltagare

Till detta samråd bjöds ett 20-tal organisationer som alla mottar statsbidrag från Länsstyrelsen i Stockholms län.

De organisationer som deltog var:

- Gävleborgs Romska Internationella Förening (Grif)
- Romano Pasos Research Centre
- Romer i Sverige
- Sverigefinländarnas Arkiv
- MEÄNMAA
- Sverigefinländarnas delegation
- Landsförbundet Svenska Samer/Vaapsten Sijte
- Sverigefinska Riksförbundet
- Trajosko Drom

Inledning

Det här är dokumentation från Socialstyrelsens samråd om nationella minoriteter i uppföljningen av funktionshinderspolitiken, som arrangerades av NOD (Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället) den 11 oktober 2023.

Mattis Ekestaf, NOD, hälsade välkomna och berättade om upplägget och syftet med samrådet. Karin Flyckt, samordnare av funktionshinderfrågor på Socialstyrelsen introducerade regeringsuppdraget som ligger till grund för Socialstyrelsens arbete.

Bakgrunden till samrådet är det tioåriga regeringsuppdrag som Socialstyrelsen innehar under åren 2021–2031. Regeringsuppdraget utgår ifrån det nationella målet för funktionsnedsättningar där Sverige åtagit sig att uppnå jämlikhet och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Inom ramen för uppdraget gör de en nulägesanalys av funktionshinderspolitiken.

Socialstyrelsen har som statlig myndighet under socialdepartementet ett så kallat sektorsansvar för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom hälso- och sjukvård, tandvård och socialtjänst. I ansvaret ingår att vara samlande, stödjande och pådrivande gentemot övriga aktörer i sektorn. I myndighetens ansvar ingår också att vara stödjande mot kommuner och regioner genom till exempel nationella riktlinjer, kunskapsstöd och statistik.

Efter den inledande presentationen delades aktörerna in i mindre diskussionsgrupper.





Diskussioner

Utmaningar inom socialtjänst, hälso- och sjukvård och tandvård

Fråga 1 – Ser ni några särskilda utmaningar utifrån ert perspektiv när det gäller behov hos och stöd till personer med funktionsnedsättning i relation till Socialstyrelsens ansvarsområden (socialtjänst, hälso- och sjukvård samt tandvård)?

Besvara gärna frågan utifrån en eller flera av regeringsuppdragets utgångspunkter:

- att förebygga och motverka diskriminering*
- individuella stöd och insatser, och*
- befintliga brister i tillgängligheten.*

Sammanfattning

Utmaningar som identifierades:

- Tillgång till information på det egna språket,
- Otillgängligt språk i form av förkortningar och fackspråk,
- Förutfattade meningar och okunskap hos professionen om språkkunskaper och minnessvårigheter,
- Bristande kunskap hos professionen om nationella minoriteters rättigheter,
- Bristande kunskap om samverkande aspekter mellan funktionsnedsättning och att tillhöra nationell minoritet,
- Fördomar och stigmatisering hos majoritetssamhället,
- Rädsla och okunskap hos målgruppen,
- Underrepresentation av intersektionellt perspektiv gällande funktionshinderfrågor inom den offentliga förvaltningen och i debatten i stort.

Språklig tillgänglighet

Att säkerställa tillgång till information på det egna språket och att se till att informationen når de berörda handlar i grunden om att motverka och förebygga diskriminering. Bristande möjlighet att få tillgång till information på det egna språket, skriftlig information eller via tolk, påtalades inom ett flertal av Socialstyrelsens ansvarsområden men framför allt inom sjukvården. Att inte få information på sitt språk är en utmaning som kan leda till missförstånd och som generellt sett påverkar människor från flera nationella minoriteter. Även vikten av kulturtolk påtalades. Om tolken i fråga har samma kulturella identiteten innebär det en ökad förståelse för individens perspektiv och erfarenheter och underlättar en korrekt informationsöverföring. Beroende på vilken funktionsnedsättning man har kan det vara särskilt viktigt att informationen presenteras både lättillgängligt, utan onödiga förkortningar eller fackspråk, och på individens modersmål. Exempel som lyftes var information kring sin diagnos och information gällande tillgång till hjälpmedel.

Gällande särskilt sverigefinnar upplevs det finnas en förväntan kring att individen ska kunna kommunicera på svenska, framför allt på generationen som kom till Sverige på 50- och 60-talet. Som påtalats tidigare är det av ännu större vikt att individer med funktionsnedsättning får informationen på sitt språk, i detta fall finska. Personer med minnessvårigheter nämns särskilt då de ofta förlorar sina språkkunskaper och det kan ske relativt fort. Det finns en kunskapsbrist om detta hos vård- och omsorgspersonal. Det har även förekommit fall då man bett om





information på finska och fått det nekat då personalen upplever att individen klarar av att ta till sig informationen på svenska.

Det talas flera samiska språk i Sverige och av flera anledningar är bevarandet av dessa utmanat. Det finns dock ett pågående arbete med bevarandet av de samiska språken och därför ska inte behovet av information på samiska underskattas.

Gällande mer dolda funktionshinder, så som funktionell analfabetism, påtalades bristande stöd. När det finns en viss grad av läs- och skrivkunskap så kan stöd i form av kulturtolk upplevas mindre tillgängligt trots att det är nödvändigt för individen att ta till sig information.

Bemötande

När det gäller bemötandet i vården är uppfattningen att det kan finnas bristande kunskap om nationella minoriteter och att detta kan leda till utmaningar i exempelvis kommunikationen. Det är viktigt att i bemötande kunna identifiera vad som påverkar kommunikationen, till exempel om det handlar om en funktionsnedsättning eller en språkförbistring.

Fördomar och stigmatisering

Inom delar av den romska minoriteten nämndes fördomar som en utmaning. De fördomar som präglar majoritetssamhället syn på romer har ibland inneburit att det lagts bristande resurser på att utreda eventuella funktionsnedsättningar för att istället skylla utmaningar på beteenden och kultur inom gruppen. Det har lett till otillräckliga insatser. Detta är särskilt problematiskt för boenden i socioekonomiskt utsatta områden där det finns än mindre resurser hos det offentliga att identifiera behov.

Samtidigt har delar av den romska gruppen själva svårt att identifiera vad som är en funktionsnedsättning. Att identifiera funktionsnedsättningar hos sina barn kan utmanas av olika former av rädsla. Dels på grund antiziganismen som skapar en rädsla för att gå utanför normen, dels i relation till okunskap kring regelverk som medför en rädsla för att barnen ska omhändertas. Exempel togs från tillfällena då skolan identifierat utmaningar men där föräldrar förminskar eventuella behov. Ett annat exempel som togs upp var att föräldrar i delar av den romska minoriteten är rädda för att begränsa och förhindra sina barn, då det finns en rädsla för att barnen ska vända sig till socialtjänsten och att de då kan riskera att bli omhändertagna.

Intersektionella perspektiv

Några deltagare hade uppfattningen att man sällan talar om funktionsrättigheter i relation till nationella minoriteter. Det gäller särskilt den romska minoriteten och omfattar både offentlig förvaltning, som behöver bidra med mer material och metoder, och civilsamhället, där funktionsrättsorganisationer sällan uppfattas lyfta de särskilda utmaningar som nationella minoriteter upplever. Perspektivet är alltså underrepresenterat från flera håll.

Förbättringsbehov utifrån utmaningar

Fråga 2. Har ni identifierat förbättringsbehov utifrån eventuella utmaningar ni identifierat? Vilka?

Sammanfattning

- Kunskapshöjande insatser om nationella minoriteters rättigheter för personal som möter personer med funktionsnedsättning, särskilt inom socialtjänsten,



- Kunskapshöjande insatser för personal inom offentlig sektor om samverkande faktorer gällande personer med funktionsnedsättning som också tillhör en nationell minoritet,
- Kunskapshöjande insatser till målgruppen om sina rättigheter och möjlighet till stöd,
- Identifiera och utvärdera offentliga strukturer för att inhämta input från målgruppen,
- Tydliggör roller och ansvar mellan civilsamhället och det offentliga utifrån de förutsättningar som finns i civilsamhället,
- Höj status kring språkkunskap i nationella minoritetsspråk i rekryteringsprocesser,
- Höj representation av mångfalden inom offentlig förvaltning .

Kunskapshöjande insatser för det offentliga

Något som betonades av flera representanter inom de olika nationella minoriteterna var att de yrkesgrupper inom Socialstyrelsens områden som möter personer med funktionsnedsättning även ska få genomgå fortbildning kring rättigheter hos nationella minoriteter. Detta för att identifiera och synliggöra behov och samtidigt beakta språk och kultur – både i relation till exempelvis språkliga rättigheter och hur behov hos olika funktionsnedsättningar kan samverka med att även tillhöra en nationell minoritet. Det kan ibland vara svårt att veta vilket av dessa som påverkar samtalet med individen. Det behöver inte nödvändigtvis vara en funktionsnedsättning som påverkar samtalet utan kan till exempel vara en språkförbristning. Utbildningsinsatser kring samverkande orsaker till kommunikationssvårigheter behövs.

Socialtjänsten nämndes särskilt och vikten av att säkerställa ett beaktande av minoritetslagstiftningen betonades. I detta skulle Socialstyrelsen kunna vara en pådrivande aktör.

Kunskapshöjande insatser för målgruppen

För att kunna ta del av det offentliga stödet behövs kunskap om de egna rättigheterna. Gällande bristande kunskap inom den romska minoriteten om identifiering av funktionsnedsättning behövs kunskapshöjande insatser om rätten och möjligheten till stöd.

För att bemöta problemet med stigmatisering och rädsla hos föräldrar inom den romska minoriteten gällande identifiering av funktionsnedsättningar är det viktigt att nå ut med information till anhöriga och föräldrar. Det behövs intersektionella perspektiv kring funktionsnedsättning och nationell minoritet inom offentlig förvaltning och det efterfrågas metoder och material kring detta. Minoritetslagstiftningen är ofta kopplat till kultur och språk, vilket också är det som utbildningar för tjänstepersoner inom offentlig förvaltning fokuserar på. För att bli mer heltäckande bör utbildningarna också inkludera information om hur funktionshinderperspektivet samverkar med andra aspekter inom de nationella minoriteterna. Kunskapsunderlag efterfrågas även inom civilsamhällets verksamhet för att bättre kunna bemöta föräldrar i behov av stöd.

Identifiera brister i kontakt med målgruppen

En utmaning för kunskapsutvecklingen inom den romska minoriteten är att nå ut till målgruppen i relation till dessa frågor. En deltagare ställde sig frågande till om de befintliga offentliga strukturerna kan ta emot information och input från målgruppen. För att stärka tilliten till det offentliga behöver det offentliga också rikta sig till målgruppen för att diskutera behov och lösningar.

I dagsläget finns det organisationer inom civilsamhället som aktivt arbetar med att stötta individer inom den romska minoriteten att navigera i det offentliga systemet. Det är ett tidvis utmanande arbete, i synnerhet när det gäller att stötta individer med funktionsnedsättning att navigera i de stödfunktioner som finns. Detta är dock ett verktyg i att skapa kunskap hos



målgruppen, men det behövs vidare utredas vilka ytterligare verktyg till kunskap som kan behövas.

En deltagare tog upp förebilder som ett sätt att nå ut till målgruppen.

Civilsamhällets roll i arbetet och det offentliga ansvar

I relation till språklig tillgänglighet belystes civilsamhällets arbete med att tolka information från det offentliga. När uppgiften flyttas till civilsamhället genererar det dock en oönskad ansvarsflyttning från det offentliga där även kompetensen inom det offentliga minskar.

Kopplat till kunskapshöjande insatser för målgruppen konstaterades det att mycket arbete görs i civilsamhället. Det efterfrågas dock en ökad tydlighet kring ansvar och roller mellan civilsamhället och det offentliga när det kommer till att identifiera bristerna i stödet till målgruppen.

Om civilsamhället ska kunna arbeta för nationella minoriteters rättigheter behöver det finnas goda förutsättningar för det. En deltagare nämnde att det finns olika former för ekonomiskt stöd kopplat till nationella minoriteter att söka via Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), men finansieringen behöver breddas för att täcka arbete på fler områden. Breddningen behövs för att civilsamhället framöver kunna säkerställa fortsatt arbete med språk och kultur kopplat till funktionsnedsättning och nationella minoriteter.

Även nedskärningen av finansiering till studieförbunden nämndes, där det finns en oro att de mötesplatser och utbildningstillfällen som kopplas till folkbildningen kommer att försvinna och att det kommer innebära försämrade förutsättningar för målgruppen. Som exempel nämndes att studieförbundens lokaler är neutrala mötesplatser att möta exempelvis kommunen, vilket bidrar till att jämna ut maktbalansen – till skillnad från möten i kommunens lokaler.

Språkkunskap som merit

Det bör vara meriterande att kunna ett minoritetsspråk i rekryteringsprocesser till yrkesgrupper som arbetar inom hälso- och sjukvård, tandvård och socialtjänst (och för den delen andra yrkeskategorier). Det borde även synas i löneutvecklingen, vilket skulle kunna höja statusen för yrkena. Det skulle också öka motivationen att studera språken.

Representation

För att motverka diskriminering är det av största vikt att det offentliga följer förordningar, lagar och FN-stadgar om mänskliga rättigheter. Det inkluderar även att det ska finnas en representation av mångfalden inom befolkningen i de offentliga institutionerna, både gällande nationella minoriteter och personer med funktionsnedsättning.

Miljön inom de offentliga lokalerna nämndes både i relation till tillgänglighet och till en mångfaldig representation i exempelvis utsmyckningen. En mångfald av kulturella markörer kan bidra till en känsla av tillhörighet för en mångfald av individer.

Nationellt kunskapsläge

Fråga 3. Hur uppfattar ni att det nationella kunskapsläget kring målgruppen ser ut idag, det vill säga personer som tillhör en nationell minoritet och som har en funktionsnedsättning?





Sammanfattning

- Brist på kunskap i frågor om funktionsnedsättning i kombination med att tillhöra en nationell minoritet i allmänhet,
- Bristande språkkunskaper inom äldreården inom förvaltningsområdet gällande meänkieli,
- Skiftande kunskap mellan kommunerna gällande sverigefinnar, och förmodligen samtliga minoriteter.

Som nämnts ovan finns det behov av ny kunskap hos yrkesgrupper inom Socialstyrelsens ansvarsområden gällande frågor om funktionsnedsättning i kombination med att tillhöra en nationell minoritet. Detta betonades inom den romska minoriteten där uppfattningen var att perspektivet om nationella minoriteter är underrepresenterat i den allmänna diskursen om funktionshinderspolitiken inom det offentliga såväl som inom civilsamhället.

Gällande specifikt meänkieli nämndes att kunskapsläget om språket inte är tillräckligt bra hos yrkesverksamma som möter målgruppen, framförallt gällande äldreården där det är grundläggande för förståelsen mellan varandra. De som arbetar inom äldreården i förvaltningsområden där meänkieli krävs ska få kunna utbilda sig under betald arbetstid.

Gällande frågor som rör sverigefinnar skriftar kunskapen väldigt mycket från kommun till kommun. Det är en spridd minoritet över landet och kunskapen är starkare i vissa kommuner än andra. Det nämns bland annat i Länsstyrelsens rapport om hur kommuner svarar kring sitt arbete med nationella minoriteter överlag. I vissa kommuner finns en stor medvetenhet om hur man bör informera och utbilda personal men inte alltid tillräckliga insatser. Utanför dessa kommuner, och särskilt i kommuner utanför det finska förvaltningsområdet, finns det ofta väldigt begränsad kunskap. Detta gäller sannolikt även andra nationella minoriteter.

Övriga medskick

Gällande brister i tillgängligheten nämndes bland annat trafik och kollektivtrafik. Information borde finnas tillgänglig på olika språk. Andra områden där den språkliga tillgängligheten nämndes som bristfällig var kopplat till barn och unga i skolan där möjligheten att få studera minoritetsspråk betonades.

I relation till delar av den romska minoriteten med grund i kulturella aspekter kan det även vara viktigt att diskutera Barnkonventionen och barnets bästa i den svenska kontexten och vad det betyder enligt svenska samhällets normer. Inom detta område har civilsamhället pågående arbete. Det är dock av stor vikt att i dessa samtal ha en språklig och kulturell kompetens för att kunna navigera i hur budskap från det offentliga kan tolkas, för att inte skapa missförstånd eller oro.

Rätten till sitt språk i äldreomsorgen inom förvaltningskommunen påtalades, särskilt gällande meänkieli. Det finns ett förbättringsbehov och det är viktigt att satsa på utbildning för personalen gällande språk för att motverka utanförskapskänslor.

Slutligen nämnes även kulturprogram så som teater, sång och musik kopplat till de nationella minoriteterna som riktas till barn och unga inom minoriteten. Att sprida detta är viktigt för att bevara språken och kulturen.





Uppsamling och omhändertagande av resultat

I slutet av samrådet samlades deltagarna för en gemensam avslutning.

Socialstyrelsen informerade om förhoppningar om fortsatt dialog framöver. Resultatet kommer att bidra till ökad nationell kunskap om grupper med behov av stöd inom funktionshindersområdet. Bidragen i dagens samråd kommer också bli underlag för bedömning av områden som Socialstyrelsen behöver följa upp systematiskt och av framtida aktiviteter inom Socialstyrelsens funktionshinderspolitiska arbete.

Slutligen tackade arrangörerna för dagens möte och meddelade att en utvärdering kommer att skickas ut inom kort. Därefter avslutades mötet.





Underlaget är framtaget av NOD:s kansli på uppdrag
av Socialstyrelsen.

För frågor om underlaget, kontakta
info@nodsverige.se

